

čine, umetnostne zbirke in društveno dvorano. V Mülhausnu bo arhiv v nekdanjem industrijskem delu mesta v bližini starega mestnega jedra. Tam so tudi del Univerze, zbirno mesto za arhive podjetij, delavnice za upodabljajočo umetnost in center za sodobno umetnost. Ga. Perry je svoj referat sklenila z ugotovitvijo, da vse večje zanimanje za lokalno zgodovino in omembe vreden arhitektonski slog novih zgradb postavljata arhive v središče zanimanja urbanizma.

Popoldanski del zborovanja je začel Wilhelm Wadl, direktor Koroškega deželnega arhiva, ki je predstavil razvoj Koroškega deželnega arhiva od njegovega preoblikovanja v javnopravno ustanovo. Od ustanovitve v letu 1904 je bil koroški deželni arhiv v hiši deželne vlade v Celovcu. Prostorske razmere so bile od 1970. leta naprej katastrofalne. Več kot dve desetletji je trajalo prepričevanje politike, da je potrebna nova zgradba. Od leta 1996 ima tako samostojno, zelo funkcionalno opremljeno arhivsko zgradbo. Hkrati z otvoritvijo je arhiv postal samostojna javnopravna ustanova (prej je sodil v deželno upravo). Izvajanje temeljnih nalog (prevzemanje, urejanje in hranjenje arhivskega gradiva, kakor tudi skrb za uporabnike v čitalnici) financira dežela. Arhiv pa je zadolžen tudi za delo s strankami tudi zunaj okvira temeljnih nalog in si s tem pridobiva lastne prihodke. Te lahko samostojno uporablja. V letu 2007 je tako dobil 206.000 evrov ali 17% proračuna. Seveda pa zaslužek niha in je odvisen od več dejavnikov in projektov. Pomemben vir dohodka predstavljajo knjižni in raziskovalni projekti (naročniki so največkrat podjetja ali občine), izdelava reprodukcij, mnenja za zasebnike, najem in oddaja prostorov v zakup in v manjši meri tudi razstavna dejavnost. V zadnjih letih sodelujejo tako pri visokih jubilejih podjetij kakor tudi pri likvidaciji velikega montanističnega koncerna in zavarovanju njegovega arhiva. Pomemben element pri položaju Arhiva v javnosti je tudi vloga arhiva kot prireditvenega centra. V predavalnici in razstavnih prostorih arhiva je kakih 50 prireditev na leto. V večji meri gre za oddajo, pri tem pa Arhiv jasno loči med kulturnimi prireditvami, ki imajo ožjo zvezo z njegovo lastno dejavnostjo (pri teh je Arhiv večkrat soprireditelj), ter komercialnim najemom. Koroški deželni arhiv je redno navzoč v medijih, opravlja veliko razprav in storitev za novinarje tako v tiskanih medijih kakor tudi na lokalnem radiu in televiziji. Ta nenehna navzočnost v javnosti je pomembno sredstvo, saj je tako tudi v zavesti svojih lastnikov pozitivno zasidran. Da je tako, pa se morajo sodelavci Arhiva seveda pojavljati na raznoterih področjih: pri publikacijah (tudi v poljudno-znanstvenih oblikah), pri pripravi predavanj in ekskurzij v okviru izobraževanja odraslih, pri dodatnem izobraževanju učiteljev, arhivski pedagogiki za šole, projektih z mediji v

okolju zgodovinskih jubilejev in spominskih dnevo. Kljub vsej tej dejavnosti pa ne sme zanemarjati temeljnih nalog arhivske dejavnosti.

Zadnji v sklopu referentov na zborovanju je nastopil arhitekt Klaus Bühner iz Freiburga, ki je predstavil svoje izkušnje pri sodelovanju med uporabniki (arhivarji) in načrtovalci arhivskih zgradb in priporočila. Predstavil je primer graditve Zveznega arhiva v Freiburgu. Poudaril je pet korakov, ki jih je potrebno narediti, da bo komunikacija med uporabnikom in načrtovalcem optimalna, in to razložil ob konkretnem primeru Zveznega arhiva v Freiburgu. Prvi korak: določite se kot uporabnik: Določite kompetentne osebe s pooblastilom za odločanje in poznavanje zahtev. V Freiburgu so bili imenovani trije arhivski vodje, predstavnik mesta Freiburg in Univerze, opisani so bili njihove funkcije in pooblastila. Drugi korak: potrebno je najti načrtovalca. Iščite arhitekta z izkušnjami pri načrtovanju arhivov. Investirajte v ta izbor. Tretji korak: določite arhiv in njegovo vsebino. Določite natančno naloge arhiva, vprašajte se, kako bodo te naloge potekale, kakšen je potek dela danes in bo v prihodnosti, ali se spreminjajo naloge in s tem potek dela. Naredite inventuro svojega arhiva (prostorov in arhivskega gradiva). Četrty korak: informacije za načrtovalca. Pomagajte načrtovalcem, saj ni nobene strokovne literature o arhivih. Funkcionalne in gradbene zahteve, ki se nanašajo na zgradbe, niso nikjer definirane. Obstaja nekaj publikacij o arhivskih zgradbah, vendar ni zapisanih uporabnih in tehničnih zahtev. V primeru Freiburga so imeli na voljo informacijo Deželnega arhiva v Stuttgartu o arhivskem gradivu, uravnavanju klimatskih razmer in opremitvi prostorov. Obiskali so Nadškofijski arhiv v Freiburgu in narejena je bila študija na Univerzi v Karlsruheju in visoki šoli za tehniko v Stuttgartu. Peti korak: izdelajte uporabne zahteve. Definirajte notranji potek v matrici, da bo postal zunanji potek vaših potreb hitro jase.

Po končanih predavanjih sta sledila diskusija in sklep zborovanja.

Sonja Anžič

XVIII. mednarodni arhivski raziskovalni tabor. Petišovci – Petesháza in Mala Polana v Sloveniji ter Páka na Madžarskem od 23. do 28. junija 2008

Slavnostna otvoritev že 18. mednarodnega arhivskega raziskovalnega tabora je potekala v ponedeljek, 23. junija 2008, v centru Bánffy v Lendavi. Glavna organizatorja tabora sta bila Pokrajinski arhiv Maribor in Arhiv županije Zala iz Zalaegerszega, soorganiza-

torji pa so bili še Arhiv Železne županije iz Szombathelya, Zavod za kulturo madžarske narodnosti ter Občini Lendava in Velika Polana.

Na otvoritvi so bili navzoči udeleženci tabora – dijaki lendavske gimnazije in gimnazij iz Zalaegerszega in Szombathelya, direktor Arhiva Železne županije dr. György Tilcsik in namestnik direktorja Arhiva županije Zala Csaba Káli, strokovni vodje iz treh arhivov iz Maribora, Jure Maček, iz Szombathelya Robert Bartos in iz Zalaegerszega Zoltán Paksi ter predstavniki Železne županije in županije Zala.

Dr. György Tilcsik se je spomnil na začetke tabora, na leto 1991, ko so tabor izpeljali, čeprav je prav takrat potekala vojna za Slovenijo. Prepričan je, da delo in trud nista bila zaman. Še več – noben arhiv v Evropi se ne ponaša s podobnim delom oz. projektom. Dal je tudi nekaj zamisli za vsebinsko izpopolnitev tabora; na terenu bi poleg zbiranja dokumentov opravili tudi intervjuje s krajevnimi zgodovinarji, starejšimi občani, ki poznajo zgodovino naselij oz. pomembnejše dogodke v vasi.

Csaba Káli, namestnik direktorja Arhiva županije Zala, je pozval dijake, naj bodo pozorni na vsebino dokumentov, ki jih bodo našli, saj bo iz njih vidno, kako razgibano je bilo 20. stoletje in kako različno se dogodkov spominjajo posamezniki. Isti dogodek bo sta dva človeka interpretirala popolnoma drugače.

Navzoče je pozdravil tudi Jure Maček, višjih arhivist iz Pokrajinskega arhiva Maribor. Povedal je, da bo najverjetneje tudi letošnji tabor uspešen, saj tako kažejo izkušnje, ter da se z našim obiskom pri prebivalcih povečuje skrb za njihovo lastno pisno kulturno dediščino.

Po slovesni otvoritvi in kosilu smo dijaki in mentorji že odšli v Malo Polano, slovensko vasico. Kraja z imenom Palina (danes Velika in Mala Polana) in Brezouica (danes Brezovica) sta bila v srednjeveških pisanih virih prvič omenjena leta 1322. Upravno so ti kraji takrat in potem do leta 1919 sodili v županijo Zala. Velika Polana je brez dvoma najbolj znana kot rojstni kraj pisatelja Miška Kranjca (1908–1983), ki ga literarni zgodovinarji uvrščajo med predstavnike socialnega realizma. Letos septembra bodo v občini zaznamovali 100. obletnico pisateljevega rojstva; ob tej priložnosti bo tudi otvoritev razstave zbranega arhivskega gradiva na letošnjem taboru. Polane ne bi bilo niti brez štorcelj, saj je vas znana z imenom "evropska vas štorcelj". Organizacija Euronatur je do sedaj podelila devet nazivov "Evropska vas štorcelj". Gre za model varovanja močvirnih habitatov. Vključevanje bele štorclje v življenje lokalne skupnosti namreč nujno pomeni tudi ohranitev močvirij, močvirnatih travnikov in pašnikov, saj so to pomembna območja za prehranjevanje štorcelj.

Kljub veliki vročini smo obiskali kar polovico vseh hiš. Gradiva je bilo po pričakovanjih manj; naj-

več je bilo fotografij, nekaj molitvenikov in nič dokumentov. Bili smo kar malo razočarani. Toda drugi dan dopoldne smo se vrnili še v drugi del vasi. Računali smo na večjo srečo.

Le-ta nas naslednji dan res ni zapustila, saj nam je starejša gospa prinesla na mizo za celo škatlo 110 let starih in še starejših dokumentov. Sicer smo jo zmotili pri delu na vrtu. Nekaj časa smo porabili za prepričevanje, saj se je bala, da bodo iz dokumentov vidni priimki njenih prednikov, zemlja, ki so jo imeli ipd. Na koncu nam jo je le uspelo prepričati, da gre za sto in več let stare dokumente, da so imena napisana z madžarskim črkopisom in da nikjer na razstavi ne bo zapisano, da so to njeni dokumenti. Najstarejši dokument, ki nam ga je posodila in je tudi sicer bil najstarejši, je iz leta 1860, in sicer gre za popis zemljišč, ki jih je kupil eden od prednikov njenega moža. Med dokumenti je bilo veliko odločb, zemljiškoknjižnih spisov, računov, pogodb in notarskih listin, vse s konca 19. in začetka 20. stoletja.

Medtem ko je ena skupina odbirala dokumente, je druga raziskovala na drugem koncu vasi. Pot jo je peljala mimo t. i. Sabolove domačije, hiše in gospodarskega poslopja, ki sta bila zgrajena leta 1930. Danes ima hiša avtentično ohranjeno notranjščino – tako stanovanjskega kot tudi gospodarskega dela.

Po napornem dopoldnevu smo se za kratek čas ustavili še v Polanskem logu. Med strokovnjaki je ta ekosistem znan daleč naokrog, saj so tu pomembna rastišča "prekmurske smreke" – črne jelše. Poleg črne jelše je tu našlo zavetje še mnogo drugih predstavnikov rastlinskega in živalskega sveta. Med njimi tudi črna štorclja, ki se v nasprotju z belo izogiba bližini ljudi in gnezdi v gozdu. Na obrobju Polanskega loga je Copekov mlin. Pomembna točka iz vojnih časov, ko je bil tu ustanovljen odbor OF in ostal edini, ki ga sovražnik ni nikoli odkril. Danes je to edini ohranjeni mlin na potoku Črncu. Včasih je bilo na razdalji petih kilometrov na potoku Črncu pet takih mlinov, danes je ohranjen le še ta.

Kratkemu počitku in osvežitvi v Termah Lendava je sledilo raziskovanje v drugi vasi, v dvojezičnih Petišovcih. Leta 1993 je tabor tukaj že potekal in že takrat je bilo zbrano zanimivo arhivsko gradivo. Bali smo se, da bomo iz Petišovcev odšli praznih rok. Toda na naše veliko presenečenje smo dobili veliko gradiva. Predvsem so bile to fotografije. Omeniti je treba dve, in sicer fotografiji Prostovoljnega gasilskega društva Petišovci med letoma 1925 in 1932.

Delo v Petišovcih smo končali kar hitro, saj za nas po dobri uri nihče ni imel časa, vsi so se namreč odpravljali na pogreb starejše vaščanke. Ni nam preostalo drugega, kot poiskati senco in počakati na gospo Gabi Feher, v. d. direktorice Turizma Lendava in predsednico kulturnega društva Petišovci.

Ko je prišla, nam je predstavila Petišovce in nje-gove razvejene ulice, v katerih se izgubi marsikateri tujec. Vzrok za takšno razvejenost je ta, da so si ljudje v preteklosti postavljali hiše na višjih legah, na nekakšnih otokih, saj so se tako zavarovali pred poplavami reke Mure in potoka Kopice. Vas je znana tudi po vrtnah zemeljskega plina in nafte, ki so ju odkrili leta 1950. Ker so se zaradi več sto vrtn, ki so jih takrat naredili bali, da bi prišlo do eksplozije, so celotno vas obdali z bodečo žico, ljudi pa izselili. Vsak je pobral šila in kopita in odšel, kamor je vedel in znal. Ljudje so si poiskali zatočišča pri prijateljih in sorodnikih v sosednjih vaseh. V vas je bilo mogoče vstopiti samo s posebno dovolilnico. Vaščani so se v svoje domove vrnili šele čez štiri leta. Šele lani jim je država izplačala tudi odškodnino.

Zapeljali smo se še do lendavskega gradu ter si ogledali stalne razstave, ki so v gradu. Naša zadnja točka ogleda je bilo židovsko pokopališče. Židje so v preteklosti Lendave odigrali zelo pomembno vlogo. Letos smo obiskali njihovo pokopališče v Dolgi vasi poleg Lendave. Na njem so pokopani židje iz Lendave in okoliških vasi. Tudi na pokopališču dolnje-lendavskih židov so si prizadevali spoštovati predpis, da morajo biti napisi na nagrobnih spomenikih obrnjeni proti Jeruzalemu. Od druge polovice prejšnjega stoletja je židovsko pokopališče obdajala kamnita ograja, danes pa le tu in tam najdemo še kakšen z mahom porasel kamnit steber v goščavi. Židje so na dolgovaškem pokopališču začeli pokopavati svoje mrtve leta 1850. Med nagrobnimi spomeniki iz prejšnjega stoletja je najstarejši nagrobnik, na katerem so še vidni ime, priimek ter letnica smrti žene Lipóta Kreuzza, ki je umrla 3. junija 1861. Zadnja pogreba, pri katerih so opravili židovski pogrebni obred, sta bila še med drugo svetovno vojno, ko so leta 1943 položili k večnemu počitku Henrika Maschankerja in dr. Ármína (Hermana) Strasserja. Ob smrti Elka Balkányja in Josipa Mayerja, ki sta umrla leta 1945, v Lendavi in okolici ni bilo ne rabina ne kantorja, zato ju niso mogli pokopati z židovskim verskim obre-

dom. Leta 1979 je umrl Béla Eppinger, ki pa je po vojni prestopil v evangeličansko vero, zato je pogrebni obred vodil evangeličanski župnik. 19. maja 1997 so k večnemu počitku položili Klaro Blau, od katere se je z molitvijo v hebrejščini poslovil mož, v začetku naslednjega leta, 15. januarja 1998, pa je v 95. letu starosti umrl tudi Lajos Blau.

Tretji dan, 25. junija, je bil državni praznik. Vrniti smo se morali nazaj v Petišovce ter obiskati nekaj družin, ki so nam obljubile, da bodo pripravile nekaj gradiva. Ustavili smo se pri teti Mariški. Veliko nam je pripovedovala o svojih šolskih prigodah; pet let je hodila v slovensko šolo, ko pa so leta 1941 Madžari zasedli Prekmurje, je šesti razred nadaljevala v madžarski šoli. Shranjena je imela tudi stara spričevala, učbenike in čitanko. Omeniti je treba tudi fotografijo iz leta 1941, na kateri so Petišovčani, ki pred vasjo čakajo na madžarske vojake. Tudi družina gospe Mariške je bila leta 1950 izseljena. Za razstavo nam je posodila dovolilnico – izkaznico, s katero je prihajala v vas, ker je bila zaposlena pri podjetju Ina Nafta.

Bližal se je že naš odhod na Madžarsko, zato smo si v Petišovcih na hitro ogledali še cerkev, posvečeno sveti Rozaliji.

Na Madžarskem smo se nastanili v penzionu Éden (Paradiž) v naselju Páka. Gospa Matilda nas je že nestrpno pričakovala. Kar vsi smo odšli k njej, saj je marsikaj doživela. Leta 1950 so jo kot 19-letno dekle skupaj s starši izgnali na skrajni vzhod

Madžarske, na Alföld. Družina gospe Matilde je imela nekaj več zemlje, živine in večjo stanovanjsko hišo. Iz Páke so tako izgnali tri ali štiri družine z obrazložitvijo, da so kulaki. Na Alföldu so bili tri leta, delali so na poljih in hlevih kmetijske zadruga in v različnih tovarnah. Po prihodu domov so jih nastanili v njihovo lastno hišo, a so do 90. letih morali plačevati najemnino. Gospa nam je za razstavo posodila majhen zvezek, v katerega je zapisovala imena tistih, ki so bili izgnani skupaj z njo iz različnih madžarskih mest.

Podobno zgodbo smo slišali tudi pri naslednji hiši: starši lastnika so imeli zelo sodoben mlin. Mlin so jim odvzeli, njih pa odgnali na Alföld.

Pred večerjo je sledilo še predavanje župana Páke Lászla Molnárja o zgodovini naselja in problemih vasi. Načrtujejo razvoj izletniškega turizem, saj je v okolici veliko zdravilišč s termalno vodo. Páka z okolico pa je zanimiva predvsem za kolesarje, jahanje in vinogradniški turizem.

Četrty dan zjutraj nas je takoj po zajtrku obiskal gospod Lajos Srágla in nam prinesel škatlo starih dokumentov, najdenih na podstrešju hiše, ki jo je kupil v Páki. Povedal nam je tudi nekaj o vrtinah plina in nafte v vasi in okolici.

V vasi smo si ogledali tudi rojstno hišo znanega doktorja znanosti prof. Józsefa Övegesa, ki je bil znan predvsem po tem, da je fizikalne pojave predstavljal na način, ki ga je razumel še tako preprost človek – podobno kot v današnji Hiši eksperimentov v Ljubljani.

Ko smo tako hodili od hiše do hiše, smo prispeli tudi do vaške cerkve. Tam nas je sprejel oče László. Razkazal nam je cerkev in grobnico, ki pa je v zelo slabem stanju. Ker leži cerkev višje kot sama vas, smo želeli videti okolico tudi z zvonika, vendar smo zaradi varnosti ostali raje na trdnih tleh. V župnišču smo pobrskali še po matičnih knjigah; najstarejše so bile s konca 17. stoletja.

V preteklih letih tabora smo dobili tudi nekaj izkušenj s tem, kje in predvsem kako dobiti dokumente. Če je hiša zelo stara in v njej še živi lastnica, ima ta zagotovo kakšne dokumente, če ne kaj drugega vsaj fotografije. Občutek nas niti tokrat ni prevaral, saj je gospa ob ograji nekaj časa premlevala in premišljevala, potem pa le prinesla vrečko s fotografijami. Povedala nam je še svojo življenjsko zgodbo, bolj rečeno kruto usodo, ki se je poigrala z njo; bila je poročena le osem mesecev, ko je mož odšel na fronto; z nje se nikoli več ni vrnil.

Popoldan je bil namenjen obiskom bunkerjev, ki jih je Madžarska zgradila vzdolž jugoslovanske meje. Leta 1948 je prišlo do spora med Sovjetsko zvezo in Jugoslavijo. Stalin je 28. junija 1948 v posebni resoluciji obtožil Komunistično partijo Jugoslavije za oddaljevanje od marksistične in leninistične ideologije ter ji pripisal sovražen odnos do Sovjetske zveze.

Izključil jo je iz Informbiroja. Resničen razlog za spopad je bil spor med Stalinom in Titom, ker je Tito po drugi svetovni vojni želel več samostojnega odločanja v jugoslovanski politiki. V obdobju informbirojevskega spora so se poslabšali tudi odnosi med Madžarsko in Jugoslavijo. Madžarska je leta 1950 začela graditi bunkerje vzdolž jugoslovansko-madžarske meje, ki so predstavljali obrambo pred Zahodom. V teh bunkerjih nikoli ni bilo nobenega vojaka. Večina jih je v gozdu, nekaj jih je tudi sredi polj ali dvorišč. Ogledali smo si štiri, trije so bili dostopni in urejeni. Sanacije preostalih bunkerjev nimajo v načrtu, saj zahteva velika denarna sredstva. Tudi porušiti jih ni mogoče, ker so betonske stene debele od 1,5 do 2 m in bi jih morali razstreliti. Večina jih je danes zaraščenih, tisti, ki so bili zgrajeni sredi dvorišč kakšne stanovanjske hiše, pa so kleti. V vasi je tudi stalna razstava o teh bunkerjih. Postavil jo je Vojaški muzej iz Madžarske.

Peti dan dopoldne smo imeli toliko časa, da smo obiskali eno hišo, potem pa smo že hiteli na železniško postajo, da ne bi zamudili majhnega turističnega vlakca. Vlak so v preteklosti potrebovali predvsem za vožnjo lesa. Pozneje je postal zanimiv tudi za turiste in domačine. Vozi od pomladi do jeseni, vagoni so odprti. Lahko sloniš na oknu ali sediš na stopnicah vrat, saj vlak vozi s hitrostjo približno 30–40 km/h, in občuduješ mimo bežečo pokrajino in vasice, ki so na trenutke videti, kot da se je ustavil čas v 60. letih prejšnjega stoletja. Stare hiše, traktorji, vse okrog zelenje in gozd, še poštene ceste ne vodijo do njih. Ko tako sediš na vlaku, si včasih zaželiš, da bi vožnja kar trajala. Po tej idili se nam nič več ni mudilo nazaj v Páko. Bližala se je razstava, mi pa smo se na madžarski strani kar malo polenili. Zato smo se razdelili v dve skupini ter se odpravili od hiše do hiše. Prva ulica, druga, tretja ..., in tako vse do večerje. Pri številnih družinah smo dobili dokumente. Iz izkušenj že nekako veš, kje se spleča bolj potruditi s prepričevanjem. Če gospa začne brskati po starem predalu s fotografijami, bo vmes zagotovo kakšna zanimiva. Na vrhu barvne, na dnu predala pa črno-bele s konca 19. stoletja. Ko zagledaš takšno fotografijo, ti gre kar na smeh! Zvečer smo se v penzion vrnili z obilico fotografij, obrtnim listom formata A3 iz leta 1920, dopisnicami, ki jih je svojim domačim pošiljal ujeti vojak v ruskem ujetništvu po 2. svetovni vojni, in nekaj dokumenti.

Ko imaš takšno količino zbranega gradiva, preprosto veš, da z razstavo, ki smo jo pripravljali naslednji dan, ne bo nobenih težav. Šesti dan, v soboto zjutraj, smo začeli podrobno pregledovati gradivo in odbirati najzanimivejše. Razdelili smo ga v štiri sklope, in sicer: Gospodarstvo, Iz življenja družin, Šolstvo – kultura – versko življenje – društva – šport ter Knjige – periodika. Panoji in vitrine so se hitro napolnili in čakali smo le še na otvoritev ob 15. uri.

Razstava je bila v kulturnem domu Páka. Po tej razstavi je bila na vrsti še ena, in sicer oktobra v Petišovcih.

Gradivo, ki smo ga zbrali v Petišovcih in Mali Polani, obsega tri arhivske škatle. Vse gradivo moramo po razstavi vrniti. Tudi letos ugotavljamo, da lastniki dokumentov gradivo raje posodijo le za razstavo, ne želijo pa ga dati v trajno last arhivu. Predvsem se zelo oklepajo fotografij, saj le-te predstavljajo vez med njimi in njihovimi predniki. Na fotografijah so spomini na njihovo mladost, na njihove starše in prastarše. Ob našem obisku in zanimanju za te fotografije in dokumente se tudi lastniki zavedo njihove pomembnosti, zato bodo v prihodnosti bolj pazili nanje. Tudi dijaki, udeleženci tabora, spoznajo pomen pisne kulturne dediščine, obenem pa spoznavajo tudi zgodovino krajev in širšega območja ob slovensko-madžarski meji.

Na koncu tabora smo arhivisti menili, da je bil tudi letošnji tabor uspešen. Čeprav smo lani razmišljali, da bi z jubilejnim, 20. taborom projekt končali, smo letos ugotovili, da bi bilo škoda, če bi se skupni projekt dveh držav in treh arhivov končal. V letih poteka tabora so zrasla prijateljstva med madžarskimi in slovenskimi arhivisti, slovenskimi in madžarskimi dijaki, tako da se med seboj obiskujejo, nastalo je kar nekaj skupnih arhivskih projektov, obiskujemo se na srečanjih, evidentiranjih in zborovanjih. Strinjali smo se, da bo 19. tabor potekal po ustaljenih tirnicah, 20. pa bo prelomni, saj bo vsebinsko bogatejši, poleg samega raziskovanja oz. dela na terenu bo vseboval dodatne dejavnosti v obliki različnih delavnic. Vse zamisli so dobrodošle!

Gordana Švegeš Lipovšek

Poročilo o šolanju, namenjeno spoznavanju konserviranja fotografij in fotografskih zbirk v srednji, vzhodni in južni Evropi

Šolanje, namenjeno spoznavanju konserviranja fotografij in fotografskih zbirk, za območja srednje, vzhodne in južne Evrope, na katero sem bila sprejeta, so organizirali: Gettyjev konservatorski inštitut (Getty Conservation Institut, GCI, Los Angeles), Akademija za likovno umetnost in oblikovanje (Bratislava, AFAD) in Slovaška narodna knjižnica (SNL Martin).

Glavni namen projekta je razvoj ali dopolnjevanje znanj iz stroke pri konserviranju in restavriranju fotografij in fotografskih zbirk na območjih srednje, vzhodne in južne Evrope, in sicer:

- osvojiti teoretično in praktično znanje o konserviranju fotografij in fotografskih zbirk v nizu poletnih šol in učnih dejavnosti v šolskem letu;

- znanje in veščine, pridobljene na tem šolanju, naj bi kandidati uporabljali in širili v svojem službenem okolju in bili odgovorni za fotografije in fotografske zbirke v svojih regijah;
- kandidati in profesorji bodo ustvarjali svojo spletno stran, a med šolanjem še ne bo dostopna javnosti.

Šolanje za pridobitev teoretičnega in praktičnega znanja ter spretnosti, potrebnih pri konserviranju fotografij in fotografskih zbirk, bo zaradi kompleksnosti trajalo tri leta in bo oblikovano tako, da bo združevalo tako tradicionalno podajanje snovi v klasičnem razredu, kot tudi učenje na daljavo, pri tem bo vsak udeleženec dobil mentorja. Po opravljenem šolanju bodo vsi kandidati, ki bodo opravili šolanje, pridobili znanje podiplomske ravni.

Udeležila sem se uvodnega tritedenskega prvega modela šolanja v klasičnem razredu z naslovom Osnove konserviranja fotografij. Šolanje je potekalo v Bratislavi od 21. julija do 8. avgusta 2008. Prvi del se je z učenjem na daljavo nadaljeval 1. septembra 2008 in se bo končal 30. aprila 2009. Drugi, tritedenski model bo potekal julija in avgusta 2009 v Bratislavi in Martinu. Za nadaljevanje šolanja v drugem modelu je treba uspešno opraviti naloge, ki jih dobijo udeleženci v prvih dveh semestrih.

Udeleženci smo bili različnih poklicev: arhivisti, kustosi, menedžerji, konservatorji- restavradorji papirja, fotografi in to iz različnih ustanov, kot so: muzeji, knjižnice, neprofitne organizacije ter arhivi. Kandidati smo bili iz: Bolgarije, Češke, Hrvaške, Madžarske, Makedonije, Poljske, Romunije, Slovaške, Srbije in Slovenije, poleg mene je bila na šolanju še Tina Buh. Kandidatov nas je bilo sedemnajst. Profesorji prvega modela so bili vodilni strokovnjaki za konserviranje fotografij in fotografskih zbirk: Dusan Stulik (znanstvenik; GCI), Art Kaplan (znanstvenik; GCI), Janka Križanova (GCI), Tram Vo (zasebna konservatorka fotografij; Kalifornija), Monique Fischer (konservatorka papirja in fotografij (Northeast Document Conservation Center; Andover, Massachusetts), Jurgen Seidel (Stuttgart), Klaus Pollmeier (Akademija za nove medije in digitalno informatiko v Stuttgartu in koordinatorja Sean Charette, specialist za projekte in izobraževanje (GCI) in Barbara Burianova (asistentka, profesorica na AFAD).

Program prvega modela je vseboval naslednje sklope: kako določiti različne tipe fotografij, priprava konservatorskega načrta za poškodovano gradivo, kako narediti pregled stanja fotografske zbirke, zakaj, kakšne in katere poškodbe nastanejo na fotografskem gradivu, kako ustvariti obstojnejše tiske Ink-jet, okvirjanje fotografij, čiščenje fotografij in obisk muzeja Albertina in konservatorskega oddelka Narodne knjižnice na Dunaju.

Prva polovica je bila namenjena določanju različ-